

**ҚЫЛМЫСТЫҚ ПРОЦЕСС, КРИМИНАЛИСТИКА, СОТ - САРАПТАМА ҚЫЗМЕТІ,
ЖЕДЕЛ - ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІ /
УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС, КРИМИНАЛИСТИКА, СУДЕБНО-ЭКСПЕРТНАЯ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ /
CRIMINAL PROCEDURE, CRIMINALISTICS, FORENSIC EXPERTISE, OPERATIONAL
INVESTIGATIVE ACTIVITIES**

ӨОЖ 343.12
МҒТАР 10.79.21

Д.П. Өтепов¹, Н.Ш. Жемпиісов¹, А.К. Жұмаділлаева²

*¹Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдарының академиясы,
Қосшы қ., Қазақстан Республикасы*

*²Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы*

**ІТ-МАМАНЫНЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ІСТЕР БОЙЫНША САНДЫҚ ІЗДЕРДІ АЛУ
ПРОЦЕСІНЕ ҚАТЫСУ НЫСАНДАРЫ**

Аннотация. Бұл мақалада авторлар Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасының шын мәнінде қылмыстық істер бойынша дәлелдеуде сандық іздерді жинауға ІТ-мамандардың қатысуының құқықтық негіздері мәселелерін қамтиды. Қазақстанда және шетелде ақпараттық технологияларды пайдалана отырып жасалатын қылмыстарды ашудың төмен көрсеткішінің проблемалары жария етілді. Мамандардың сандық іздерді іздеуге және жинауға қатысуының маңыздылығы атап өтілді.

Авторлар өз жұмысында қылмыстық іс жүргізу заңнамасында ІТ-маманның ақпараттық технологиялар арқылы жасалатын қылмыстық істер аясында тексеру және тінту ретіндегі іс жүргізу әрекеттеріне міндетті қатысуын бекіту қажет деген қорытындыға келді. Сонымен қатар, талдау нәтижелері бойынша оларды қылмыстық істер бойынша маман ретінде тарту үшін ІТ-мамандар пулын құруды ұсынады.

Түйінді сөздер: дәлелдемелер; сандық іздер; ІТ-маман; тергеу әрекеттері; тексеру; алу; интернет алаяқтық; ІТ-мамандар пулы; арнайы таным.

Д.П. Утепов¹, Н.Ш. Жемпиісов¹, А.К. Жумадиллаева²

*¹Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан,
г. Косшы, Республика Казахстан*

*²Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
г. Нур-Султан, Республика Казахстан*

**ФОРМЫ УЧАСТИЯ ІТ-СПЕЦИАЛИСТА В ПРОЦЕССЕ ПОЛУЧЕНИЯ
ЦИФРОВЫХ СЛЕДОВ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ**

Аннотация. В статье авторами освещаются вопросы правовых оснований участия ІТ-специалистов собирания цифровых следов в доказывании по уголовным делам в реалиях действующего законодательства Республики Казахстан. Рассмотрены проблемы низкого показателя раскрытия преступлений, совершаемых с использованием информационных технологий в Казахстане и за рубежом, отмечена важность участия специалистов в поиске и сборе цифровых следов.

Авторы пришли к выводу, что в уголовно-процессуальном законодательстве необходимо закрепить обязательное участие ІТ-специалиста в таких процессуальных действиях, как осмотр и обыск в рамках уголовных дел, совершаемых посредством информационных технологий. Кроме того, по результатам анализа предлагается создать Пул ІТ-специалистов для привлечения их в качестве специалистов по уголовным делам.

Ключевые слова: доказательства; цифровые следы; ІТ-специалист; следственные действия; осмотр; выемка; интернет мошенничество; пул ІТ-специалистов; специальные познания.

D.P. Utepov¹, N.Sh. Zhempiisov¹, A.K. Zhumadillaeva²

¹The Law Enforcement Academy under the Prosecutor General's Office of the Republic of Kazakhstan,
Kosshy c., the Republic of Kazakhstan

²The L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Nur-Sultan c., the Republic of Kazakhstan

FORMS OF PARTICIPATION OF IT-SPECIALIST IN THE PROCESS OF OBTAINING DIGITAL TRACES IN CRIMINAL CASES

Abstract. In the article, the authors consider the issues of the legal grounds for the participation of IT specialists in collecting digital traces in solving criminal cases in the realities of the current legislation of the Republic of Kazakhstan. The problems of the low detection rate of crimes committed using information technologies in Kazakhstan and abroad are assessed. The importance of the participation of specialists in the search and collection of digital traces is addressed.

The work shows the necessity of reforming the criminal procedure legislation to fix the mandatory participation of IT specialists in procedural actions such as inspection and search in criminal cases committed through information technology. In addition, based on the results of the analysis, it is proposed to create a Pool of IT specialists to attract them as specialists in solving such criminal cases.

Keywords: evidence; digital traces; IT specialist; investigative actions; inspection; seizure; Internet fraud; pool of IT specialists; special knowledge.

DOI: 10.52425/25187252_2022_23_66

Кіріспе. Әрине, егер ақпараттық саланың технологиялары соншалықты тез дамымаса, қазіргі әлем, біз оны білгендей болмас еді. XX ғасырдың аяғынан бастап бүгінгі күнге дейін осы секторда нағыз серпіліс жасалды, біз айналамызға қарап-ақ, оған көз жеткізе аламыз. Әрбір үйдегі дербес компьютерлер, сымсыз желілер, бірнеше секунд ішінде планетаның кез-келген бұрышына үлкен көлемдегі деректерді беру мүмкіндігі, мұның бәрі басқа салалардың дамуы мен өсуіне: әскери, құқық қорғау және басқаларға әсер етті.

Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы барысында елдегі цифрландыруды дамыту тақырыбын көтерді. Онда азаматтардың смартфондардан мемлекеттік қызметтерге қолжетімділігін 100%-ға жеткізу, сондай-ақ мемлекеттік органдардың барлық бизнес-процестері қайта қаралатын және цифрлық форматқа ауыстырылатын цифрлық трансформация орталығын іске қосу міндеті қойылған¹.

Осы міндеттерді іске асыру интернет арқылы алаяқтық тәуекелдері туындауы және республика бойынша криминогендік жағдайға әсер етуі мүмкін. Қылмыстар барған сайын

трансшекаралық сипатқа ие. Қаскүнемдер үшін өздерінің қылмыстық жоспарларын жасау үшін мемлекеттің шекаралары енді жоқ.

Бұл ғылыми-техникалық құралдар мен компьютерлік техниканы қолдану арқылы жасалған қылмыстардың тез өсуімен байланысты. Құқық қорғау органдарының қызметкерлері күн сайын қосымша арнайы және ғылыми білімді қажет ететін сандық ақпараттың жаңа түрлерімен жұмыс істеуге мәжбүр.

Мақалада интернеттегі алаяқтық аясында сандық ақпарат түрінде дәлелдемелермен жұмыс жасауда арнайы және ғылыми танымдарды тартудың проблемалық мәселелерін қарастырамыз.

Осы мақаланың міндеттері мен мақсаттары қылмыстық істер бойынша сандық дәлелдемелерді іздеуде және жинауда арнайы білімді қолдану мүмкіндіктері туралы ғылыми нәтиже алу болып табылады.

Зерттеу әдістері. Мақаланы дайындау кезінде жалпы ғылыми және жеке ғылыми зерттеу әдістері қолданылды, атап айтқанда талдау, құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне сауалнама жүргізу және IT-маманмен сұхбат.

¹ Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі: Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 1 қыркүйек 2021 ж. [Электрондық ресурс] - Айналыс режимі: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtynekazakstan-halkyna-zholdauy-183555> (жүгінген күні: 06.01.2022).

Интерполдың ресми сайтында Интерпол үйлестірген НАЕСН-II кодтық операция кезінде полиция 1000-нан астам адамды тұтқындады және жалпы алғанда 27 миллион АҚШ долларына жуық онлайн-алаяқтықтан заңсыз кірісті ұстады, бұл ақпараттық технологияны қолдана отырып жасалатын қаржылық қылмыстардың жаһандық қаупін көрсетеді².

Сондай-ақ, Федералдық тергеу бюросының интернет-қылмыстарға шағымдар орталығы өзінің жыл сайынғы есебін жариялады. 2020 жылға арналған Интернеттегі қылмыстар туралы есепте 791,790 шағым туралы ақпарат бар (2019 жылмен салыстырғанда 300 000-нан астам шағымның өсуі байқалады) және 4,2 миллиард доллардан асатын шығындар туралы хабарланады³.

2020 жылы жәбірленушілер хабарлаған негізгі қылмыстардың үштігіне фишингтік алаяқтық, төленбеген/жеткізілмеген алаяқтық және бопсалау кірді. Жәбірленушілер ең көп ақшаны іскери электрондық поштаны бұзу, романтикалық схемалар мен сенім схемалары, сондай-ақ инвестициялық алаяқтық салдарынан жоғалтты. Бір қызығы, 2020 жылы COVID-19 пандемиясын қолданатын алаяқтық схемалар пайда болды. IC3 COVID-19-ға қатысты 28 500-ден астам шағым алды, ал алаяқтар заңды тұлғаларға да, жеке тұлғаларға да бағытталған.

Интернеттегі алаяқтық санының қарқынды өсуі Қазақстанда да байқалады. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің деректеріне сәйкес 2021 жылы интернетті пайдалана отырып 21405 алаяқтық фактісі жасалды, 2021 жылдың қорытындысы бойынша тіркелген интернеттегі алаяқтық фактілерінің саны 2020 жылмен салыстырғанда 50,5% - ға (14220-дан 21405-ке дейін) артты⁴.

2021 жылы ашылған қылмыстық істер саны 3808 өсті немесе тіркелгендер санының 17,7%-

ын құрады. 2021 жылы тіркелген интернеттегі алаяқтықтардың жалпы санынан 17515 іс бойынша қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамның анықталмауына байланысты, сотқа дейінгі тергеу мерзімдері үзілген. Бұл интернеттегі алаяқтықтың ашылуының төмен деңгейін көрсетеді.

Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 190-бабының 4-бөлігі 2-тармағына сәйкес ақпараттық жүйені пайдаланушыны алдау немесе сенімін теріс пайдалану арқылы жасалған алаяқтық үшін жауапкершілік көзделген.

Қылмыстық әрекеттерді жасау кезінде ақпараттық технологияны қолдану біліктілік белгісі болып табылады.

Мәселен, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2017 жылғы 29 маусымдағы №6 «Алаяқтық туралы істер бойынша сот практикасы туралы» нормативтік қаулысына сәйкес:

«Ақпараттық жүйені пайдаланушыны Qiwi-кошелек, интернет-банкинг және т.б. арқылы алдап өзінің қылмыстық пиғылын іске асыру мақсатында ақпараттық жүйеде көрінеу жалған мәліметтерді немесе бағдарламаларды орналастыру жолымен ақпараттық технологиялар (компьютер, компьютерлік бағдарламалар, интернет, ұялы телефон және т.б.) арқылы жасалған, ақпараттық жүйені пайдаланушының мүлкін немесе мүлікке құқығын иеленуге бағытталған кінәлінің әрекеттерін ақпараттық жүйені пайдаланушыны алдау немесе оның сенімін теріс пайдалану жолымен жасалған алаяқтық деп тану қажет»⁵.

Мұндай қылмыстарды тергеу кезінде құқық қорғау органдарының қызметкерлері ақпарат іздеуде жиі қиындықтарға тап болады және дәлелдемелер жинау қажетті шарт болып табылады. Дәлелдемелер-құқықтық өріс шеңберіндегі дәлелдеу жүйесінің негізгі элементі.

Қаралып отырған қылмыс түріндегі заттай дәлелдемелер көбінесе сандық ақпарат неме-

² More than 1,000 arrests and USD 27 million intercepted in massive financial crime crackdown: November 26, 2021 [Electronic resource] – Access mode: <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2021/More-than-1-000-arrests-and-USD-27-million-intercepted-in-massive-financial-crime-crackdown> (Access data: 06.01.2022).

³ FBI Releases the Internet Crime Complaint Center 2020 Internet Crime Report, Including COVID-19 Scam Statistics: March 17, 2021 [Electronic resource] – Access mode: <https://www.fbi.gov/news/pressrel/press-releases/fbi-releases-the-internet-crime-complaint-center-2020-internet-crime-report-including-covid-19-scam-statistics> (Access data: 06.01.2022).

⁴ О зарегистрированных уголовных правонарушениях за 2020-2021 г. (форма отчета №1-М) [Электронный ресурс]: Информационный сервис / Комитет по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан – Режим доступа: <https://qamqor.gov.kz/portal/page/portal/POPageGroup/Services/Pravstat> (дата обращения: 06.01.2022).

⁵ Алаяқтық туралы істер бойынша сот практикасы туралы: Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2017 ж. 29 маусымдағы №6 нормативтік қаулысы [Электрондық ресурс] - Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P170000006S/compare> (жүгінген күні: 06.01.2021).

се сандық іздер түрінде болады. Іздеу, жинау және бекіту барысы сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүргізетін адамнан арнайы және ғылыми танымдарды талап етеді. Осы санаттағы қылмыстарды анықтау мен ашудың тиімділігіне басты IT-технологияларын білетін ішкі істер органдарының кадр мамандарының жетіспеушілігі әсер етеді. Құқық қорғау органдарының білім беру ұйымдарының көпшілігі осы міндетті шешу үшін өз қызметкерлерінің IT дағдылары мен шеберліктеріне оқытуды ұсынады.

Алайда, тек қызметкерлердің біліктілігін арттыру арқылы бұл мәселені шешу мүмкін емес. Біріншіден, ақпараттық технологиялар қарқынды дамып келеді, күн сайын жаңа веб-ресурсстар, хаттамалар, бағдарламалар және т.б. пайда болады. Екіншіден, техникалық мамандықтар бойынша бакалавр дәрежесін алу үшін олар 4 жыл оқиды, болашақ бағдарламашылар, ақпараттық қауіпсіздік мамандары және басқалары кез-келген бағдарламалармен, компьютерлермен және т.б. жұмыс істеу үшін қажетті дағдылар мен білімдердің толық көлемін алуы керек.

Біздің ойымызша, бұл мәселені шешу үшін қолданыстағы заңнама аясында қылмыстық істерді тергеуге IT мамандарын тарту мүмкіндіктерін кеңінен қолдану қажет.

Арнайы және ғылыми білімдерді, білімді адамдар деп аталатын институтты тарту орыс қылмыстық процесінде де белгілі болды. 1864 жылғы сот реформасынан кейін Ресейде қабылданған қылмыстық сот ісін жүргізу Жарғысының 326-бабында: «білімді адамдар ретінде шақырылуы мүмкін: дәрігерлер, фармацевтер, профессорлар, мұғалімдер, техниктер, суретшілер, қолөнершілер, қазынашылар және кез-келген қызмет немесе бөлім бойынша ұзақ уақыт жұмыс істейтін адамдар арнайы тәжірибеге ие болды»⁶.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасында маман болып қылмыстық процестің қатысушыларына өзінің арнайы құзыретіне кіретін мәселелерді түсіндіру, сондай-ақ ғылыми-техникалық құралдарды қолдану жолымен дәлелдемелерді жинауда, зерттеуде

және бағалауда жәрдем көрсету үшін қажетті арнаулы білімі бар, іске мүдделі емес адам табылатыны белгіленген (ҚР ҚПК 80-бабының 1-бөлігі)⁷.

Алайда, қылмыстық сот ісін жүргізу саласына мамандарды тарту институты қылмыстық қудалауды жүргізуші адамдар тарапынан тиісті назарсыз қалып отыр.

ҚПК нормалары сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүргізетін органның немесе процеске қатысушының қалауына қарай іс бойынша іс жүргізу кезінде маманның міндетті, міндетті еместігінің әртүрлі негіздерін қарастырады. Мысалы, қылмыстық процесті жүргізетін орган, қорғаушы, жәбірленушінің өкілі болып табылатын адвокат ғылыми-техникалық құралдарды пайдаланған кезде жәрдем көрсету үшін маманды тартуы мүмкін (126-баптың 2-бөлігі), мылқау немесе саңырау куәдан, жәбірленушіден, күдіктіден, айыпталушыдан жауап алу сурдоаударма дағдыларын меңгерген адамның қатысуымен жүзеге асырылады (210-баптың 7 бөлігі), тергеуші, анықтаушы қажет болған жағдайларда пошта-телеграф жөнелтілімдерін қарап-тексеруге және алуға қатысу үшін тиісті маманды, сондай-ақ аудармашыны шақыруға құқылы (246-баптың 5-бөлігі), тінту куәгерлердің қатысуымен, ал қажет болған жағдайларда маманның және аудармашының қатысуымен жүргізіледі (254-баптың 4-бөлігі) және т.б. осылайша, заң шығарушы қылмысты тергеуде маманның арнайы танымдарын пайдаланудың әртүрлі аспектілерін көздейді.

24 сәуір 2021 жылы Көкшетау қ. полиция басқармасымен ҚР ҚК 190-бабы 4-тармағының 2-бөлігімен алаяқтық фактісі бойынша сотқа дейінгі тергеу басталды. Істің материалынан А. есімді азаматы «ОЛХ» хабарландыру қызметі арқылы қосалқы бөлшектерді сату туралы жарнама жасады. Б. есімді азамат өз кезегінде жарнама берушіге «Каспи банк» қосымшасы арқылы сеніп, 36 000 теңге аударды, содан кейін алаяқ қашып кетті. Қылмыстық іс шеңберінде, тергеуші жәбірленуші ақша қаражаты аударылған есеп шот туралы мәліметтерді ғана

⁶ Устав уголовного судопроизводства: 20 нояб. 1864 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/> (дата обращения: 09.01.2022).

⁷ Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі: Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 ж. 4 шілдедегі №231-V ҚРЗ [Электрондық ресурс] - Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000231> (жүгінген күні: 06.01.2021).

талап еттіп алдырған, басқа тергеу әрекеттерді жүргізбеген.

IT-маманмен сұхбат жүргізу барысында ол, іс бойынша телефон нөмірін, электрондық пошта мекен-жайын, хабарландыруды беру орнын және іс үшін маңызы бар басқа да мәліметтерді анықтау мақсатында «ОЛХ» жарнамасының жалған бетін қарап шығуға болатындығын. Қосымша ақпарат қажет болған жағдайда OLX қызметінің әкімшісіне сұрау жіберуге мүмкіншілік бар екендігін көрсетті.

Маманды тартудың өзектілігі отандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми еңбектерінде де келтірілген.

Мәселен, А.В. Сырбу «Білімді адамдар тартылмаған жағдайда, біз тиісті мамандардың немесе жабдықтардың болмауы салдарынан (мысалы, компьютерлерді және басқа да көптеген материалдарды қолдана отырып алынған нақты деректердің табиғатына байланысты мәселелерді шешу кезінде) сараптама материалдарының қайтарылуына әкелетін жағдайға тап боламыз ...» [1].

Киберқылмыстарды тергеуге IT-мамандарын тартудың орындылығын Американдық ғалымдар Литтлжон Шиндер мен Майкл Кросс көрсетеді. Сонымен, олардың пікірінше, құқық қорғау органдарының қызметкерлері мен IT қызметкерлері киберқылмыскерлерді тиімді қудалау үшін бір команда ретінде жұмыс істеуі керек, өйткені олардың әрқайсысы істі дайындауда маңызды рөл атқарады. IT-мамандары хакерлердің ойлау тәсілін түсінеді, сандық дәлелдерді қайдан іздеу керектігін біледі және технологиялардың көмегімен не істеуге болатынын және не істеуге болмайтынын түсінеді [2].

Еуропа Кеңесінің электрондық дәлелдемелермен жұмыс жөніндегі нұсқаулығында жұмыс істейтін құрылғының деректеріне қол жеткізуді білікті маман жүзеге асыруы керек және бұл деректерге ең аз әсер ететіндей болуы керек делінген. Бұл сандық дәлелдермен жұмыс істеудің негізгі қағидаларының бастамасы болып табылады⁸.

Қылмыстық сот ісін жүргізу саласында мамандарды тартудың маңыздылығы Л.Е. Ароккердің, В.Д. Арсеньевтің, А.И. Винбергтің,

Е.И. Зуевтің, Г.Г. Зуйковтың, Г.М. Минковскийдің, Н.А. Селивановтың, А.А. Эйсманның, А.Н. Эртевцианның және т.б. криминалистік және процестік зерттеу еңбектерімен расталады. Дәлелдемелерді жинау мен зерттеуде мамандарды пайдалануды қарастыра отырып, олардың қатысуы тергеудің сапасы мен уақтылығына әсер ететіні көрсетілген.

Сонымен қатар, IT-маманның қылмыстық істерді ашуға қатысуының маңыздылығы осындай қылмыс жасаған адамдарға қатысты айыптау үкімдерімен расталады.

Мәселен, Алматы қаласы Бостандық ауданы №2 аудандық сотының айыптау үкіміне сәйкес сотталушылардың кінәсі маманның 19.02.2020 жылғы қорытындысымен расталады делінген. Оған сәйкес ақпараттық технологиялар саласындағы зерттеу нәтижелері бойынша маман келесі қорытындыға келген: ұсынылған файлдарды зерттеу нәтижесінде айыпталушылар зиянды бағдарламалық өнімдерді (*Файл атауы: java.exe, jusched.exe, smrs.exe және басқалар*) банктің ақпараттық жүйесіне шабуыл жасау және 2017 жылғы 11-12 наурызда орын алған банктің ақша қаражатын ұрлау кезінде қолданған. Сот отырысында процеске қатысушылардың ешқайсысы бұл қорытындыға дау келтірмеген. Яғни, IT-маман жасаған қорытындының өзектілігі байқалады.

Бұдан бөлек, еліміздің құқық қорғау органдары қызметкерлеріне жүргізілген сауалнама нәтижелері (100-ден астам респондент қатысты) бойынша, респонденттердің 58%, яғни көпшілігі маманның қатысуынсыз барлық сандық деректерді алу мүмкін емес деп санайды.

Тұжырымдар. Жүргізілген талдау негізінде IT-маманның электрондық дәлелдемелерді іздеу мен жинауға міндетті қатысуын қамтамасыз етуді және ҚР ҚПК нормаларын мынадай ережелермен толықтыруды орынды деп санаймыз.

ҚР ҚПК-нің «Қарап-тексеруді жүргізудің жалпы қағидалары» 220-бабы мынадай мазмұндағы 6-1-бөлікпен толықтырылсын:

«Қылмыстық құқық бұзушылықтың сандық іздерін және өзге де материалдық объектілерді табу және анықтау, оқиға жағдайын анықтау және іс үшін маңызы бар мән-жайларды

⁸ Руководство Совета Европы по работе с электронными доказательствами. Версия 2.0: отдел по защите данных и борьбе с компьютерными преступлениями Генеральный директорат по правам человека и верховенству права. – Страсбург, 2014. – 15 с.

анықтау мақсатында тексеру маманның қатысуымен жүргізіледі».

ҚР ҚПК-нің «Тінту мен алуды жүргізу тәртібі» деген 254-бабының 4-бөлігі мынадай мазмұндағы жаңа абзацпен толықтырылсын:

«Сандық іздерді алу кейінге қалдыруға болмайтын жағдайларды қоспағанда, маманның міндетті қатысуымен жүргізіледі».

Алайда, құқық қорғау органдарында IT-мамандықтары бойынша білікті кадрлардың жетіспеушілігі тергеу әрекеттерін жүргізу мүмкіндігінің болмауына әкелуі мүмкін. Бұл мәселені шешу үшін IT-мамандықтары бойынша оқытатын университеттер жанынан «IT-мамандар пулын» құруды ұсынамыз. Мұндай университеттер барлық облыс орталықтарында бар.

«IT-мамандар пулына» оқытушылар құрамы, магистранттар мен докторанттар енгізілсін. IT-мамандар мен ақпараттық технологияларды қолдана отырып жасалатын қылмыстарды тергейтін құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қатысуымен WhatsApp немесе Telegram сияқты әлеуметтік желілер арқылы форум құру. Форумның мақсаты киберқылмыстарды тергеудің проблемалық мәселелерін талқылау болады.

Форумның арқасында қылмыстық істер бойынша туындаған мәселелерді жедел шешуге және тиісті мамандарды іздеу мәселелерін азайтуға мүмкіндік болады, сондай-ақ бұл IT-мамандарға ақпараттық қауіпсіздік саласында туындайтын жаңа қатерлерді іс жүзінде зерттеуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебитеттер тізімі:

1. Сырбу, А.В. Организация и производство судебно-компьютерной экспертизы: учебное пособие / А.В. Сырбу. – Караганда, 2010. – 24 с.
2. Shinder, L. Chapter 16 – Building the Cybercrime Case, Scene of the Cybercrime (Second Edition) / L. Shinder, M. Cross . – Syngress, 2008. – P. 653-691.

References:

1. Syrбу, A.V. Organizacija i proizvodstvo sudebno-komp'juternoj jekspertizy: uchebnoe posobie / A.V. Syrбу. – Karaganda, 2010. – 24 s.
2. Shinder, L. Chapter 16 – Building the Cybercrime Case, Scene of the Cybercrime (Second Edition) / L. Shinder, M. Cross . – Syngress, 2008. – P. 653-691